looft aan de Schrift, dat alleen de levende en persoonlijke God *wonderen* kan doen. Dat Hij alleen dus ook de afgescheidene zielen uit de dooden kan laten opstaan (Lukas 16 : 33); dat door Zijn almacht de dooden eens zullen opstaan om niet weer te sterven, gelijk Christus uit de dooden opgewekt is (1 Cor. 15 : 12 en Ef. 1 : 19); dat alleen door Zijn kracht ook dooden zijn opgewekt om later weer te sterven, gelijk wij weten uit wat ons daaromtrent zoowel in het Oude als in het Nieuwe Testament verhaald wordt; en eindelijk, dat alleen door Zijn kracht afgestorvenen zich aan de levenden hebben geopenbaard, gelijk Mozes en Elia op Thabor; gelijk de ontslapene heiligen, die aan velen in Jerusalem zijn verschenen, kort na Jezus' opstanding (Matth. 27 : 33).

Maar dit waren geen „spiritistische verschijnselen".

Dit waren geen werkingen van krachten, die in de schepping zelf liggen, en die, al zijn zij ons ook gedeeltelijk nog onbekend, altijd natuurkrachten blijven; maar deze *wonderen* in den eigenlijken zin, waren werkingen van een nog rijker Godskracht dan zich in het natuurgebeuren openbaart; daar boven uitgaat.

Een kracht waarover God alleen beschikt.

De „wonderen" van het spiritisme, door menschen verricht, zijn echter, — even als de nog vreemder verschijnselen, die eens bij het einde der eeuwen, vóór Christus komst, de openbaring van den mensch der zonde, „wiens toekomst is naar de werking van Satan, in alle kracht en teekenen en wonderen der leugen" (2 Thess. 2 : 9), zullen vergezellen, — niet dan ongewoon natuurgebeuren.

Aan de spiritistische verschijnselen nu het karakter van het wonder in eigenlijken zin toe te kennen; te gelooven, dat een schepsel, mensch of duivel vermag te bewerken wat God alleen kan, — is bijgeloof.

Is te kort doen aan de eere Gods.

Een gelooven van de leugen.

Maar al kan geen schepsel een contact teweegbrengen tusschen de levenden en de dooden; dit ook maar te willen, om dan die „dooden te vragen", is zedelijk slecht; is zonde.

Een vallen in de listen van Satan; een willen van wat een gruwel is voor God.

„Tot het voorkomen der sterren."

> Alzoo waren wij doende aan het werk.... van het opgaan des dageraads tot het voorkomen der starren toe.
>
> Nehemia 4 : 21.

De overgangen van licht in donker mogen zacht zijn, toch blijft de tegenstelling die door het ondergaan der zon in enkele uren tot stand komt, aangrijpend.

Eerst staat de zon met vollen gloed aan den hemel te glanzen, en alles om u heen baadt zich in haar licht, zoodat tot zelfs de kleinste schakeering in lijn of tint zich ontdekt aan uw oog; maar aan den hemel boven u is al den dag niets dan één hoog eentonig veld van schitterend azuur, zonder iets in dat diepe blauw dat u boeit; en zelfs belet de zon u door haar vollen glans veel opwaarts en haar zelve in het aangezicht te staren.

Dan verflauwt na den middag van lieverlede de felheid van dien glans, en teekenen de voorwerpen om u heen zich iets minder scherp af. Nu verdraagt uw oog bij het opzien den zachteren zonnegloed, en onder haar majestueus omlaagdalen volgt ge haar in het zich al rooder kleuren van haar eerst goudgele bol; tot de schemering invalt, de zonnebol onderduikt achter de kimmen, en het licht van den dag zich bereidt om voor de donkerheid van den nacht terug te treden.

En dan wordt het een korten tijd al vager en al valer. Om u heen neemt ge al minder waar en boven u blijft het nevelengordijn nog voor het firmament geschoven. Tot het eindelijk is of het nevelenwaas, dat u den aanblik van den hemel belemmerde, zich verdunt en allengs oplost, en nu begint *het voortkomen der sterren*. Eerst een enkele tintelende stip. Die stip verheldert zich en wordt een lichtende ster, en naast die één ster duiken andere sterren op; en eer het nachtlijk donker over heel het aardrijk om u heen neerhangt, is er aan de transen een zee van fonkelend licht ontstoken, die zich al verbreedt en al voller wordt, en u welhaast het prachtige schouwspel biedt van een sterrenhemel met myriaden van lichtende, tintelende, fonkelende gloedpunten van hemelsch goud.

In het oosten, waar Nehemia in het paleis verkeerde, is die goudzee aan het firmament nog zooveel indrukwekkender dan in onze westelijke landen.

De indruk van die hooge schittering bepaalde daarom de keuze van Nehemia's taal, om het naderen van den nacht aan te duiden.

En het is daaraan, dat we die prachtige uitdrukking danken, om het naderen van het nachtlijk donker ons te teekenen als: *het voortkomen der sterren.*

Die beeldrijke taal spreekt ons geloofs*besef* toe.

Er is tweeërlei wereld voor wie gelooft.

Het kind van den schijn, dat nog aan alle geloof gespeend is, kent slechts één wereld, de wereld om hem heen; de wereld van deze aarde; de wereld met al haar begeerlijkheid.

Maar het kind van God, dat geloof in het hart ontving, weet, dat er nog een tweede, een heel andere wereld is: de wereld waarin de engelen en de gezaligden leven; de wereld waarin zich de heerlijkheid van zijn God openbaart.

De tegenstelling tusschen die twee werelden vormt al den strijd van zijn hart.

In deze aardsche wereld is vooralsnog zijn existentie. Tot aan zijn sterven toe moet hij in deze aardsche wereld verkeeren. Hier moet hij arbeiden. Hier moet hij de kracht van zijn geloof betoonen. Hier heeft hij de roeping om zijn Vader die in de hemelen is, te dienen en te verheerlijken.

Maar het geloof voelt zich in deze wereld niet thuis. Telkens en telkens gaat het hier tegen zijn geloof in. En altoos weer strekt zijn geloof zich uit naar die betere, die andere wereld daarboven. Dáár is zijn vaderland. Dáár is het Vaderhuis. Dáár is zijn eeuwige toekomst.

Alleen maar, die wereld van zijn geloof ziet hij niet. Die wereld schuilt. Die hoogere wereld verbergt zich, en telkens weer poogt de zichtbare wereld om hem heen, hem het geloof aan die wezenlijke wereld daarboven te ontrooven.

De verbeelding, dat anders zoo machtige vermogen van onzen geest, kan hierbij geen dienst doen tot verweer; want we weten niet hoe het daarboven is. Niemand onzer kan er een voorstelling van maken. Alle beeld in de Schrift gebezigd, om die hoogere wereld aan te duiden, is aan deze wereld ontleend. Onze God is de Ongeziene en de Onzienlijke. Een engel kunnen we ons niet voorstellen. Wel gelijk hij in menschelijke gedaante zich op aarde openbaarde, maar niet gelijk hij onlichamelijk om Gods troon zweeft. De gezaligden ontvingen hun verheerlijkt lichaam nog niet, en kunnen we dus evenmin in onze voorstelling krijgen. Het lost zich alles in het geestelijke op; en al weten we dat de hoogere heerlijkheid daarboven bestaat, in een tastbaar beeld treedt die wereld nimmer voor ons. Alleen van den Christus, in zijn verheerlijkt lichaam, kunnen we ons eenig flauw besef vormen, maar ook hij schuilt voor het oog onzer verbeelding weg achter zijn verhoogde majesteit.

Zoo blijft het al *zienlijk* om ons heen, al *on*zienlijk daarboven.

Voorwerp van geloof is die hoogere wereld en van het geloof alleenlijk, en komt het nimmer voor ons tot verbeeldend aanschouwen.

Maar ziehier nu de hulpe, die ons de sterrenhemel biedt.

Bij klaren dag zijn er ook twee werelden. De wereld van dit aardrijk die we klaarlijk zien, en de wereld der starren daarboven, waarvan geen vonksken zich aan ons ontdekt.

Nu ziet ge bij dag wel die één*e* wereld om u heen, maar van die and*e*re wereld der sterren daarboven ontwaart ge volstrekt niets; en toch weet ge met volkomen zekerheid dat die wereld der sterren er is, dat ze niet verdween, dat ze schittert voor Gods aangezicht, en dat ze er was en er bleef aan den hemel, ook al kondt gij er niets van zien.

Zonder overdrijving kunt ge zeggen, dat ge bij klaren dag die één*e* wereld om u heen *ziet*, en dat ge in het bestaan dier starrenwereld *gelooft*.

Maar terwijl nu de wereld om Gods troon geloofsvoorwerp blijft tot aan uw sterven, komt die starrenwereld zich bij nachtelijk donker gedurig aan uw oog vertoonen.

Zoo ligt die sterrenwereld tusschen het aardrijk hier beneden en de wereld om Gods troon als een derde wereld voor u in.

En telkens weer als het eerste fonkelen der sterren zich aan den hemel afteekent, geeft God aan uw geloof dezen machtigen steun, dat Hij u zien doet, hoe heel een wereld van glans en schittering, waarvan ge al den langen dag niets zaagt, niets waarnaamt en niets aanschouwen kondt, er toch wel waarlijk is, en veel heerlijker is dan al uw heerlijkheid op aarde.

Is het nu zoo met de starren, waarom zou het dan anders met de wereld om Gods troon zijn?

Ook die wereld is er, al ziet ge haar niet, en al bespeurt ge haar niet; maar eerst in uw sterven zal er ook hier het eerste voortkomen der sterren zijn, om u in de volle werkelijkheid in te leiden van die wezenlijke wereld daarboven, die er aldoor was, ook al zag uw zinlijk oog haar niet, en al bestond ze alleen voor het oog uws geloofs.

En niet anders is het in uw geloofs*leven* hier beneden.

Ook in dat geloofsleven kent ge de gestadige afwisseling tusschen den klaren dag, de schemering en het nachtelijk donker.

Ge kent dagen dat niets u drukt, dat geen raadsels in het Godsbestuur uw hart benauwen, en dat ge maandenlang voortschrijdt als ziende den Onzienlijke, als gedragen door de rechterhand zijner kracht.

Doch daarnaast staan andere dagen, dat het nog wel niet geheel donker in de ziel wordt, maar dat toch het licht tanen gaat, en ge stuit op een doen Gods in uw leven, dat u verontrust; dat ge stuit op zwarigheden, die ge niet verzetten kunt; en dat ge wel doorzet en volhardt, maar toch met een benepenheid der ziel, die u uw levensvreugde verwelken doet.

Dat zijn de dagen van geloofs*schemering*.

Maar het kan nog verder gaan. Het kan ook *nacht* worden in uw ziel. Dat geen enkele lichtstraal meer uw geloof verheldert. Dat de onweerskoppen van allen kant opzetten. En dat het is, of banden des doods u innerlijk worgen zullen.

Welnu, ook in zulke toestanden wacht alles in u *op het eerste voortkomen der starren*. Dan moet het vaak nog donkerder om u heen worden, juist opdat de sterren kunnen uitkomen. En wie dan maar volhardt, en weenend voor zijn God standvastig met het geloofsoog in dien stikdonkeren hemel blijft staren, die ziet het dan eindelijk. Ja, waarlijk, daar fonkelt iets, daar breekt een lichtende ster door, en bij die één*e* star voegen zich andere schitterende starren, en ten laatste glanst hem juist te midden dier donkerheid een zee van Goddelijk licht tegen, die zijn ziel optrekt en hem in aanbidding jubelen doet voor zijn God.

En wat ziet hij dan?

Niet een wereld van licht, die er nu pas kwam. Neen, maar een wereld van licht die er aldoor *was*, er was ook toen hij niets ontdekte, en die het hem zegt, dat noch zijn God, noch de heerlijkheid daarboven, ook maar één oogenblik zijn weggeweest, maar dat het aan hem, en aan hem alleen lag, dat zijn oog beneveld was, en dat hij daarom in de schemering die eeuwige glansen niet zag.

O, Dat eerste weer voortkomen der sterren als de ziel in somberheid wegzonk, het is een genade die God ons bewijst. Hij bracht ons in die donkerheid, opdat we juist in dien nacht der ziel de realiteit van het geloofsleven opnieuw ontdekken zouden.

In dat eerste weer voortkomen van de star der hope, komt God zelf weer tot ons hart.

Amsterdam, 2 Dec. 1904.

Een belangrijk proces.

II.

De strijd, die tusschen de Vrije Kerk en de Vereenigde Vrije Kerk in Schotland gestreden is en die door het vonnis van het Hoogerhuis zulk een onverwachten afloop kreeg, ging wel in eerste instantie over het kerkegoed, maar daarachter school de zooveel dieper gaande vraag naar den *band aan de belijdenis*, die de Kerk eenmaal had aangenomen.

Een kort overzicht van de historie van Schotland's kerken moge dit duidelijk maken.

De verschillende vrije kerken, die successievelijk in Schotland ontstaan zijn, zijn loten of uitloopers van de Schotsche Landskerk. De oorzaak van deze scheuringen lag oorspronkelijk niet in geschillen over de Confessie. Beide, de Landskerk en de Vrije Kerken, hebben officieel als standaard of symbool de Westminstersche confessie en Catechismus, die de Schotsche Kerk in 1647 op de Generale Synode te Edinburg had aangenomen. Maar wel liep het geschil over de verhouding van de landskerk tot den staat.

Na een langdurige lijdensperiode werd de oude kerk van John Knox in 1707 bij de politieke confoederatie van Schotland met Engeland, door de regeering officieel tot staatskerk verklaard. Zij heette nu voortaan the Established Church, de gevestigde kerk. Dat voorrecht kocht ze echter niet dan tot den prijs van belangrijke inkorting harer geestelijke rechten. Gelijk meestal, zoo bleek ook hier, hoe staatsbescherming tot knechting der kerk onder het staatsjuk leidt. Koningin Anna voerde in 1712 in de Schotsche kerk het patronaatrecht in, waarbij aan enkele heeren het recht gegeven werd de predikanten te kiezen en dezen zelfs tegen den zin der gemeente aan de kerken op te dringen. Uit de geschiedenis onzer eigen kerk weet men, hoe de Gereformeerden zich steeds met hand en tand tegen dit Roomsche overblijfsel hebben gekant, en hoe ook in ons land het de Overheid was, die steeds dit patronaatrecht in bescherming nam.

In Schotland werd de toestand weldra ondragelijk. Het baatte niet of de gemeenten al klachten indienden en zich verzetten, want de beslissing over deze klachten was niet opgedragen aan de kerkelijke vergaderingen, maar aan de wereldlijke rechtbanken en deze stelden de klagende kerken steeds in het ongelijk.

De fiere vrijheidszin der Schotten kon op den duur dat juk niet dragen. Het kwam in de Staatskerk telkens tot een conflict, dat tot scheiding van een deel der kerken leidde.

De eerste uittreding — Secession genoemd — vond reeds in 1733 plaats, onder leiding van den ook bij ons welbekenden Ebenezer Erskine. In 1753 volgde een nieuwe afscheiding, de Relief geheeten. Beide kerkengroepen bleven bijna een eeuw lang naast elkander voortbestaan, totdat ze in 1847 saamsmolten onder den naam van de United Presbyterian Church, de vereenigde Presbyteriaansche kerk. De aldus vereenigde kerk omvatte een vijfde deel van Schotland's bevolking. De droeve gevolgen van de staatsinmenging in kerkelijke zaken, deden in deze kerken de overtuiging ontstaan, dat de geestelijke onafhankelijkheid der kerk niet anders kon gehandhaafd worden dan door haar financieele onafhankelijkheid van den staat. Zou de kerk souverein zijn in eigen kring, dan moesten niet alleen het patronaatrecht en de jurisdictie der wereldsche rechtbanken over kerkelijke geschillen afgeschaft worden, maar dan moest ook de „zilveren koorde" worden verbroken, die de kerk aan den staat verbond. Zoo kwam in deze kerken het beginsel op van het *voluntarisme*, d. w. z. dat de predikantstractementen en andere uitgaven der kerk door vrijwillige bijdragen der gemeenteleden moesten worden bet aald Men eischte daarom geheele scheiding van Kerk en Staat. De Overheid mocht geen bepaalde kerk als de ware erkennen, geen staatsgelden gebruiken om predikantstractementen te betalen, en evenmin uit de staatskas gelden nemen voor de scholen, waarvan het onderwijs een godsdienstig stempel droeg.

Intusschen was in de Staatskerk door het Réveil meer geestelijk leven gekomen; een breede schare, die zichzelf de Evangelicals noemde in tegenstelling met de Moderates, poogde onder leiding van Dr. Chalmers de Kerk uit haar doodslaap op te wekken. Zoodra deze groep in 1834 de meerderheid in de Synode verkreeg, besloot ze maatregelen te nemen om het gehate patronaatrecht af te schaffen. Conflict met de patronen kon niet uitblijven. De wereldlijke rechtbanken stelden de Synode in het ongelijk. De groep van kerken, die aan de zijde van Dr. Chalmers stond, brak toen met de Staatskerk en trad zelfstandig op onder den naam van de *Vrije kerk van Schotland*. Dat deze groep zich niet aansloot bij de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, maar naast haar staan ging, lag daaraan, dat Dr. Chalmers en de zijnen principieel een ander standpunt innamen. Vooreerst wilden ze geen gesepareerde of afgescheiden kerk zijn, maar hielden ze staande dat ze de wettige voortzetting waren van de oude nationale Kerk van Schotland. De Staatskerk had zich afgescheiden, zij niet. Als men zoo wil, nam deze Kerk dus hetzelfde standpunt in als de kerken in doleantie bij ons. En in de tweede plaats keerde deze groep zich beslist tegen de scheiding tusschen Staat en Kerk, die de Presbyterianen wilden. Al gaven ze de privilegiën der Staatskerk tijdelijk prijs, omdat de geestelijke zelfstandigheid der Kerk hun boven alles ging, ze hielden vast aan het beginsel, dat de Staat geroepen is de ware Kerk te erkennen, te handhaven en te beschermen en geldelijk te ondersteunen. Of gelijk Dr. Chalmers zelf het klaar en duidelijk uitsprak:

„De Voluntariërs vergissen zich, wanneer zij ons voor Voluntariërs houden. Wij houden vast aan den plicht der Overheid om uit haar middelen en hulpbronnen te zorgen voor de instandhouding van de evangelieprediking in het land, en wij bidden dat hun oogen geopend mogen worden, opdat zij leeren mogen, hoe zij zich te gedragen hebben als de beschermers van de Kerk en niet als haar bedervers of haar tyrannen. Wij bidden, dat de zonde van Uzzia, waarin zij gevallen zijn, hun moge vergeven worden en dat die dagen van licht en zegening spoedig mogen aanbreken, wanneer koningen de voedsterheeren en koninginnen de zoogvrouwen van ons Sion zullen zijn. Kortom, wij meenen dat elk stuk en elke functie van een Staat moet doortrokken worden met het Christendom en dat iedere ambtsdrager, van den hoogste tot den laagste, in zijn onderscheiden werkkring alles moet doen wat in zijn vermogen is om het Christendom te beschermen en hoog te houden. Dat wil zeggen, ofschoon wij de staatskerk verlaten, blijven we vasthouden aan het beginsel van de Staatskerk. Wij verlaten een verbasterde staatskerk, maar zouden ons verheugen wanneer we terug konden keeren tot een zuivere. Of om het anders uit te drukken, wij strijden voor een nationale erkenning en een nationale ondersteuning van de religie en wij zijn geen voorstanders van de scheiding tusschen Staat en Kerk".

Terwijl in de derde plaats hierbij kwam, dat de Vrije Kerk de Confessie van Westminster onveranderd aannam en haar dienaren daaraan bond, terwijl de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk dit natuurlijk niet doen kon, omdat deze Confessie met haar leer, dat de Overheid de ware Kerk moet beschermen, in strijd was met het „voluntarisme". Wel nam de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in 1847 de Westminstersche Confessie en Catechismus aan, maar ze voegde er aan toe, dat de kerken daarmede niet wilden goedkeuren „wat in deze belijdenisschriften gezegd of ondersteld werd gezegd te zijn, dat in zake de religie tot dwang, vervolging of onverdraagzaamheid kon leiden". In 1879 voegde de Synode hieraan een nieuwe verklaring of „Declaratory Act" toe, die nog een schrede verder ging; de Synode maakte door deze acte feitelijk den band aan de belijdenis voor een goed deel los. „Aangezien, zoo luidde het besluit, de formule, waarin de tweederangs belijdenisschriften 1) van deze kerk worden opgenoemd, eischen, dat men met haar zal instemmen als weergevende den zin, waarin de Schrift moet worden verstaan; aangezien deze belijdenisschriften, als zijnde door menschen saamgesteld, noodzakelijk onvolmaakt zijn en de kerk alreede veroorloofd heeft, dat men (bij zijn instemming) een uitzondering maakte omtrent hetgeen de belijdenisschriften leerden of ondersteld werden te leeren op één belangrijk punt; en aangezien er nog andere punten zijn ten opzichte waarvan het wenschelijk is gevonden, dat vollediger en klaarder werd uiteengezet, hoe de Synode de leer der Heilige Schrift opvat, besluit de Synode als volgt". Verschillende punten werden nu opgenoemd, waarin de Synode feitelijk van de Confessie afwijkt.

De vrije Kerk overvleugelde reeds spoedig in zielenaantal en beteekenis de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk en kon zelfs met de Staatskerk concurreeren. Door de offervaardigheid der oorspronkelijke stichters werden reusachtige kapitalen bijeengebracht, het zoogenaamde Sustentationfonds, waaruit alle predikantstractementen worden betaald. Drie seminarien werden gesticht, te Edinburg, Glasgow en Aberdeen. Het werk der in- en uitwendige zending werd op grootschen voet opgevat en doorgezet. Ruim een vierde deel der Schotsche bevolking sloot zich bij deze Kerk aan, die meer dan een millioen leden telde.

Het is te begrijpen, dat de beide zusterkerken, zoowel de Staatskerk als de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, herhaaldelijk pogingen in het werk hebben gesteld om met deze bloeiende en invloedrijke Vrije Kerk tot vereeniging te komen.

Eenerzijds gingen die pogingen uit van de Staatskerk. Sinds het parlement in 1874 het patronaatrecht voor heel Schotland had afgeschaft, scheen het hoofdbezwaar tegen deze Kerk vervallen te zijn. Toch hebben deze pogingen dusver schipbreuk geleden. De oorzaak ligt hierin, dat de Staatskerk ook nu nog principieel het standpunt blijft handhaven, dat de wereldlijke rechtbank te beslissen heeft over sommige innerlijke aangelegenheden der Kerk. Dit standpunt acht de Vrije Kerk onbestaanbaar met de geestelijke onafhankelijkheid en zelfregeering der Kerk en daarom weigerde zij op dit verzoek in te gaan.

Anders daarentegen stond ze tegenover de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk. Het oudere geslacht, dat met Dr. Chalmers vasthield aan het ideaal van de Staatskerk, is allengs in de Vrije Kerk uitgestorven. Een tweede generatie stond op, die veel meer sympathie voelde voor de scheiding tusschen Staat en Kerk. Nu men eenmaal vrij was van alle Staatsinmenging en geleerd had op eigen kracht te steunen, scheen het dogma, dat de Staat de Kerk financieel helpen moet, niet alleen practisch zonder waarde, maar ook min of meer gevaarlijk voor de toekomst. Daarbij kwam, dat ook in Vrije Kerk onder invloed van Robertson Smith e. a. de band aan de Confessie allengs losser begon te worden. De streng Calvinistische dogma's werden losgelaten of verzwakt; de belijdenis was niet meer de uitdrukking van wat de meerderheid geloofde.

De toenadering tot de Vereenigde Presbyteriaansche Kerken kon onder die omstandigheden niet uitblijven. De eerste stap was, dat de Synode in 1873 besloot, dat de predikanten der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk voortaan beroepbaar zouden zijn in de Vrije Kerk. In verband hiermede werd bepaald, dat de predikanten niet meer zouden behoeven te verklaren, dat zij het geheel eens waren met de beginselen, die bij de afscheiding van de Staatskerk in 1833 waren ten grondslag gelegd. De Synode stelde in plaats daarvan een andere verklaring, waarin nu opzettelijk gezwegen werd over den plicht van den Staat om een bepaalde Kerk te erkennen en te onderhouden. Nog verder ging de Vrije Kerk in 1892; ze gaf toen, evenals de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk een nadere verklaring omtrent de Geloofsbelijdenis, waardoor feitelijk het gezag der Confessie werd ondermijnd. De Synode stelde daarin op den voorgrond, dat er onderscheid moest gemaakt worden tusschen de substantie of hoofdinhoud van de confessie en hetgeen bijzaak was; en erkende het recht om in bijzaken af te wijken, ook al stond aan de kerk het eindoordeel, in hoeverre die afwijking geoorloofd was; en eindelijk voegde zij aan de Confessie enkele nadere verklaringen toe, waardoor met name het dogma van de praedestinatie min of meer verzwakt werd. Zoo stond niets meer aan de vereeniging der beide kerkengroepen in den weg. In 1900 vond de samensmelting plaats.

In de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk is tegen deze geheele actie geen het minste verzet te bespeuren geweest. Het besluit tot vereeniging met de Vrije Kerk werd met algemeene stemmen genomen. Iets wat te begrijpen is, omdat feitelijk de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk haar beginsel zegevieren zag. Ze behoefde niets prijs te geven en won alles.

Daarentegen was in de Vrije Kerk een betrekkelijk kleine groep aan de oude beginselen trouw gebleven, die met steeds klimmende ontevredenheid deze verwording der Kerk gadesloeg. Reeds tegen de besluiten der Synode van 1873 had deze groep protest aangeteekend; in 1892 werd dit protest nog luider en braken reeds enkelen met de Kerk; en in 1900, toen de Synode tot saamsmelting besloot, verklaarden 27 van de 670 aanwezige leden niet met de vereeniging mee te gaan en constitueerden zij zich als de wettige voortzetting van de Synode der Vrije Kerk.

De houding, die de Vereenigde Vrije Kerk tegenover deze broeders aannam, was verre van verheffend. Niet alleen werd hun geen deel geschonken van de rijke algemeene fondsen, maar zelfs hun pastoriën en kerken werden hun op de meest onbarmhartige wijze ontnomen 1). Ze werden eenvoudig naakt aan den dijk gezet. Er ligt een Nemesis der geschiedenis in, dat thans door het hoogste gerechtshof al de fondsen en eigendomen der vroegere Vrije Kerk aan deze broederen zijn toegewezen en de Vereenigde Vrije Kerk ze als vrijwillige gave uit hun hand zal moeten terug ontvangen.

1) De Vereenigde Presbyteriaansche Kerk noemt de Schrift de hoogste „standaard" van de Kerk en dientengevolge heeten de belijdenisschriften „tweederangs-standaards".

1) Op de Synode der Vrije Kerk werd wel het voorstel gedaan door enkele leden, om een deel der goederen af te staan, maar de meerderheid verwierp dit voorstel.

De plaats van den mensch in het heelal.

X.

De vraag of er onder dat eindeloos heir van sterren, dat we hetzij met het bloote oog of door den telescoop waarnemen, ook gevonden worden, die evenals onze aarde geschikt zouden zijn om door menschen bewoond te worden, kan kort en goed beantwoord worden met neen.

Onder die miljoenen sterren, die of ver van elkaar verwijderd, voor ons oog schitteren als lichtende diamanten, of op elkaar gedrongen, zoo als bij den melkweg en in de nevelvlekken, door ons nauwelijks te onderscheiden zijn, *is er niet één waarop de mensch zou kunnen leven.*

Hierover bestaat onder deskundigen geen de minste twijfel. Hier behoeft men zich niet te behelpen met hypothesen en vaak gewaagde gissingen. Op dit punt heeft men absolute en volstrekte zekerheid. Welk handboek over de astronomie men wil opslaan, het antwoord op deze vraag zal overal hetzelfde wezen. Elke voorstelling, alsof onder deze sterren tal van bewoonde werelden zouden gevonden worden, is lijnrecht met de wetenschap in strijd en verraadt bij wie het zegt, dat hij zelfs de meest elementaire kennis van de astronomie mist.

Het bewijs hiervoor is zoo gemakkelijk en eenvoudig te leveren, dat zelfs een kind het begrijpen kan. Al deze sterren toch zijn hierin van onze planeten onderscheiden, dat ze geen donkere bollen zijn, die het licht van een in het middelpunt zich bevindende zon weerkaatsen, maar ze stralen dit licht zelf uit evenals onze zon, en zijn daarom wat men noemt zonnesterren. Om dat licht te kunnen uitstralen, moeten ze evenals onze zon in gloeienden toestand verkeeren, wil men, in brand staan. En even onmogelijk als het is, dat eenig levend wezen het ook maar een oogenblik op onze zon zou uithouden, waar een hitte heerscht van wellicht 10000°, even onmogelijk is het, dat op deze andere zonnesterren zelfs de laagst ontwikkelde organische wezens zouden kunnen leven.

Het feit zelf, dat deze sterren licht geven, zou reeds tot deze slotsom moeten leiden, want licht toont dat er een verbrandingsproces op deze sterren plaats heeft. Tot volkomen zekerheid is men op dit punt echter eerst gekomen door de spectraalanalyse. Wat deze spectraalanalyse is moge eerst kort worden toegelicht, vóórdat we de resultaten van deze analyse voor de astronomie meedeelen.

Gelijk ieder weet breekt, het licht, wanneer men het door een prisma of geslepen glas opvangt, in zeven kleuren. Onze regenboog is niets anders dan zulk een gebroken lichtstraal. Vandaar dat de zeven kleuren van den regenboog volkomen overeenkomen met de kleuren, die ge zelf doet ontstaan, wanneer ge het zonnelicht door een kristal laat spelen. Dit gebroken licht of spectrum